

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pi. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BD/128/11/88

ZAMIARY UDZIAŁU W WYBORACH I ZEBRANIACH PRZEDWYBORCZYCH

(Informacja z badań)

Kwiecień 1988 r.

Wyniki badań sondażowych z lutego i marca 1988 pozwalają przypuszczać, że najbliższe wybory do rad narodowych będą przebiegać podobnie jak poprzednie. Jeżeli nic szczególnie niekorzystnego nie zajdzie, większość udzieli radom narodowym warunkowego i biernego poparcia. Na taki jego zasięg i charakter wskazują odpowiedzi zarówno na pytanie o zamiary co do udziału w wyborach oraz ich motywy i uwarunkowania, jak i o gotowość uczestnictwa w zebraniach, na których konsultowane będą kandydatury na radnych.

1. Przewidywania co do frekwencji wyborczej

W czterech badaniach¹ przeprowadzonych na próbach pochodzących ze zbiorowości bądź to prawie tożsamy z czerwcowym elektoratem (dorosła ludność), bądź stanowiących jego zasadniczą część (zatrudnieni w gospodarce społecznej) postawiono tak samo brzmiące pytanie o zamiary wyborcze (tab.1).

Tabela 1

w procentach

Badania	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Pierwsze	42,4	32,4	9,5	10,2
Drugie	35,1	36,2	14,9	13,6
Trzecie	38,5	33,7	15,0	12,7
Czwarte	36,4	35,2	15,2	12,6

¹ Pierwsze na temat warunków materialnych ludności zrealizowane w dniach od 1 do 29 lutego 1988 na ogólnopolskiej próbie losowej dorosłej ludności (1395 osób); drugie dotyczące polityki kadrowej - 16-29 lutego 1988, ogólnopolska próba losowa zatrudnionych w gospodarce społecznej (996 osób); trzecie w sprawie podwyżki cen - 8-14 lutego, ogólnopolska próba udziałowa (1497 osób); czwarte na temat ordynacji wyborczej, wyborów i ostatniego referendum - 2-14 marca 1988, ogólnopolska próba udziałowa (1499 osób).

Tabela 2

w procentach

Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych	Respondenci sklasyfikowani według odpowiedzi na pytanie o ewentualne przyczyny zmiany swoich zamiarów wyborczych, zadane w badaniu z lutego i marca									
	dopuszczający zmianę decyzji		nie dopuszczający zmiany decyzji		niezdecydowani		trudni do sklasyfikowania			
	na tak	na nie	II '88	III '88	II '88	III '88	II '88	III '88	II '88	III '88
Na pewno wezmę udział	-	46,8	61,7	39,4	30,8	0,7	0,4	12,5	6,9	
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	4,4	45,2	61,2	15,6	13,9	6,6	3,4	27,1	18,5	
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	69,0	0,5	1,8	14,8	16,3	1,4	5,3	13,4	17,2	
Na pewno nie wezmę udziału	61,6	-	-	32,5	36,1	0,0	0,0	5,9	9,6	

W każdym z tych badań ponad 70% respondentów odpowiadało, że weźmie udział w wyborach, jakkolwiek nie wszyscy byli pewni tego.

Dwukrotnie² sondowano sprawę głębiej, pytając: "Co musiałoby się stać, żeby zmienił(a) Pan(i) swoje zamiary?". Orientacyjny poziom zdecydowania badanych co do zamiarów wyborczych przedstawia tabela 2. Orientacyjny dlatego, że jak widać w tabeli 3 zaklasyfikowanie wielu badanych do grupy, która może zmienić swoje zamiary i nie pójść do głosowania, wydaje się mylące. Jako zasadniczy argument podali oni bowiem wypadki losowe. Widząc w chorobie, nagłym wyjeździe itp. jedyny powód nieuczestniczenia w wyborach, raczej potwierdzali oni swoją gotowość do udziału w nich.

Tabela 3

w procentach

Powody ewentualnej zmiany decyzji co do udziału w wyborach	Deklaracje wyborcze z lutego i marca:							
	na pewno wezmę udział		prawdopodobnie wezmę udział		na pewno nie wezmę udziału		prawdopodobnie nie wezmę udziału	
	mogące zmienić się na							
	nie				tak			
	II '88	III '88	II '88	III '88	II '88	III '88	II '88	III '88
Polityczne	13,6	11,4	20,6	16,3	48,4	53,3	70,2	61,8
Gospodarcze	1,9	0,3	1,9	5,5	7,3	8,9	1,8	2,0
Bytowe	3,5	0,6	10,7	5,2	8,0	9,6	9,6	11,8
Losowe	72,9	78,7	44,4	65,4	2,0	3,0	1,8	2,9
Sytuacyjne	3,9	2,8	3,8	1,3	13,5	8,1	5,3	3,9
Bliżej nie sprecyzowane, ogólne	2,3	0,9	5,1	1,6	12,8	10,4	4,4	5,9

Merytoryczne powody ewentualnych zmian zamiarów wyborczych są bardzo zróżnicowane, np. z kwestii politycznych jedni zaliczają do nich sposób doboru kandydatów, inni zaś nawrót stalinizmu.

² W trzecim i czwartym z wymienionych badań.

Bardziej konkretne są wypowiedzi dotyczące powodów ewentualnych zmian decyzji negatywnych na pozytywne (wezmą udział w wyborach wbrew wcześniejszej niechęci). Z reguły taką zmianę uzależnia się od zmian politycznych lub w sytuacji gospodarczej (bytowej).

Zamiary wyborcze są zróżnicowane tylko przez jedną cechę społeczno-demograficzną badanych - miejsce zamieszkania (tab.4). Mieszkańcy dużych, a szczególnie wielkich miast częściej deklarują absencję wyborczą. Wyraźny wpływ wywiera na nie, co jest oczywiste, przynależność polityczna (tab.5).

O deklarowaniu uczestnictwa bądź nieuczestnictwa w wyborach przesądza ocena ogólnej sytuacji w kraju (tab.6) i drugiego etapu reformy gospodarczej (tab.7) oraz ocena roli i działalności rad narodowych w miejscu swego zamieszkania (tab. 8 i 9).

Dla większości badanych decyzje wyborcze są tożsame z wyrażeniem swego stosunku do rzeczywistości. Wezmą w nich udział, bo obok mankamentów, szczególnie w gospodarce, dostrzegają pozytywne i szanse poprawy. Powstrzymują się od udziału w wyborach w przekonaniu, że jest źle i będzie jeszcze gorzej.

Zdecydowani uczestniczyć w wyborach w porównaniu z pozostałymi bardziej pozytywnie oceniają rady narodowe. Jest to o tyle ważne, że badani na ogół nie zaliczają rad narodowych do instytucji decydujących o ważnych sprawach gminy lub miasta czy jego dzielnic i mają trudności z oceną, czy dobrze służą one mieszkańcom.

Tabela 4

w procentach

Cechy położenia społecznego	Deklaracje udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
1	2	3	4	5
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	38,5	33,1	16,0	11,9
Kobiety	34,5	37,2	14,8	13,3
<u>Wiek:</u>				
18-22	19,7	44,4	18,3	16,9
23-30	32,1	35,0	17,5	15,4
31-45	36,9	35,8	14,9	11,8
46-60	47,5	31,6	12,7	8,0
Ponad 60 lat	34,5	34,1	16,4	15,0
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	39,5	35,3	15,6	9,5
Miasto:				
- do 20	36,0	42,4	13,4	7,6
- 21-100	40,0	36,0	9,6	14,0
- 101-500	33,8	35,3	17,5	12,6
- ponad 500 tys. mieszkańców	27,6	27,6	21,0	23,8
<u>Grupy społeczno-ekonomiczne:</u>				
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	40,4	34,3	13,2	11,9
Pracownicy gospodarki nieuspołecznionej	24,0	36,0	18,0	20,0
Rolnicy indywidualni	34,8	42,5	13,8	8,3
Emeryci	38,0	33,3	16,1	12,5
Inni niepracujący	19,3	34,8	25,7	18,6
<u>Wykształcenie</u>				
Niepełne podstawowe i podstawowe	35,1	36,1	16,7	11,9
Zasadnicze zawodowe	34,9	40,1	16,5	8,6
Niepełne średnie i średnie ogólne	37,6	32,3	13,9	16,2
Średnie zawodowe i pomaturalne	36,3	33,6	12,8	15,9
Niepełne wyższe i wyższe	42,9	28,6	15,0	12,9

cd. tabeli 4

1	2	3	4	5
<u>Własna sytuacja materialna w ocenie badanych</u>				
Zła	27,2	38,5	17,9	16,1
Średnia, przeciętna	41,3	34,2	14,6	9,5
Dobra	42,5	30,4	12,0	14,2

Tabela 5

w procentach

Przynależność polityczna i orientacje ideologiczne	Deklaracje udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Członkowie:				
- PZPR	77,6	11,2	7,6	3,5
- SD	80,0	10,0	10,0	0,0
- ZSL	50,0	40,7	3,7	5,6
Nie należący do żadnej partii	29,9	38,4	17,0	14,3
Działacze PRON	78,8	13,5	3,8	3,8
Członkowie:				
- organizacji młodzieżowych	44,0	32,8	12,9	9,5
- związków zawodowych	47,4	34,9	10,3	7,3
- innych organizacji	48,6	30,6	12,0	8,8
- b.NSZZ "Solidarność"	28,4	37,9	17,0	16,4
Wierzący, praktykujący regularnie	35,1	37,0	14,6	13,0
Wierzący, praktykujący nieregularnie	33,8	37,4	16,6	11,9
Wierzący, ale niepraktykujący	40,1	30,8	15,4	13,2
Niewierzący, ale chodzący do kościoła	35,7	28,6	21,4	14,3
Niewierzący i niepraktykujący	56,4	16,7	16,7	10,3

Tabela 6

w procentach

Diagnoza i prognoza sytuacji kraju	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
<u>Diagnoza sytuacji gospodarczej</u>				
Bardzo dobra	0,0	0,0	0,0	0,0
Dobra	0,7	0,4	0,0	0,0
Raczej dobra	3,1	2,1	0,0	0,5
Ani dobra, ani zła	20,9	14,3	11,7	4,8
Raczej zła	30,7	31,7	19,9	16,0
Zła	30,1	30,3	36,8	31,6
Bardzo zła	13,7	20,2	31,2	46,5
Brak oceny	0,7	1,0	0,4	0,5
<u>Prognoza sytuacji gospodarczej</u>				
Zdecydowana poprawa	2,0	0,8	0,4	0,0
Pewna poprawa	29,5	16,3	8,7	7,9
Pozostanie bez zmian	22,9	28,3	22,1	20,1
Pewne pogorszenie	24,4	30,6	37,2	32,3
Zdecydowane pogorszenie	7,0	7,2	21,2	29,6
Brak zdania	14,1	16,9	10,4	10,1
<u>Diagnoza sytuacji politycznej</u>				
Bardzo dobra	0,9	0,4	0,0	0,5
Dobra	10,0	6,4	3,5	2,7
Raczej dobra	29,6	23,6	12,7	6,9
Ani dobra, ani zła	38,8	47,1	45,4	30,9
Raczej zła	10,6	12,0	19,2	19,1
Zła	4,5	4,6	10,9	22,3
Bardzo zła	1,7	2,1	3,9	12,2
Brak oceny	3,9	3,9	4,4	5,3
<u>Prognoza sytuacji politycznej</u>				
Zdecydowana poprawa	1,7	0,9	0,4	0,0
Pewna poprawa	25,1	14,2	11,3	6,3
Pozostanie bez zmian	50,3	57,1	52,8	39,7
Pewne pogorszenie	8,6	11,6	17,3	28,0
Zdecydowane pogorszenie	1,3	1,9	5,2	12,2
Brak zdania	13,0	14,2	13,0	13,8

Tabela 7

w procentach

Opinie o drugim etapie reformy	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Lek na najważniejsze kłopoty	17,4	7,0	4,3	1,1
Realny i trafny program wypro- wadzenia kraju z kryzysu	25,7	16,0	9,5	5,8
Program, który ma wiele manka- mentów, ale przybliży wyjście z kryzysu	62,6	50,2	29,4	22,2
Mały krok na dobrze obranej drodze	55,6	46,2	34,6	19,0
Najlepszy, możliwy na dziś program działań	34,5	21,9	8,2	7,4
Najlepszy program działań, na jaki nas stać	39,8	36,3	35,5	28,6
Chwył propagandowy, pusty slogan	19,1	31,4	50,2	56,6

Tabela 8

w procentach

Najważniejsze instytucje, gminy (miasta, dzielnice)	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Naczelnik	85,3	86,1	84,4	69,8
Komitet PZPR	76,9	76,6	77,0	79,9
Rada narodowa	63,7	54,2	42,0	34,9
Rada PRON	30,6	24,6	20,0	22,2
Urząd spraw wewnętrznych, milicja	51,6	58,3	56,3	62,4
Komitet ZSL	23,3	19,8	12,7	10,1
Parafia, proboszcz, księża	38,5	37,6	36,2	31,2

Tabela 9

w procentach

Odpowiedzi na pytanie "Czy rada narodowa dobrze służy miesz- kańcom"?	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopo- dobnie	prawdopo- dobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Zdecydowanie tak	7,9	1,0	0,0	0,5
Raczej tak	44,1	34,2	16,9	18,0
Raczej nie	15,2	17,9	25,1	23,3
Zdecydowanie nie	3,8	4,4	6,9	14,3
Trudno powiedzieć	28,9	42,6	51,1	43,9

Potwierdzeniem politycznych uwarunkowań zamiarów wyborczych są odpowiedzi na pytanie o motywy, jakimi będą się kierowali uczestniczący w wyborach, a jakimi nie uczestniczący. Motywy te postrzega się różnie, w zależności od własnych zamiarów wyborczych. Zamierzający głosować rozpatrywali je w kategoriach obywatelskiej powinności, przy czym nierzadko przyznawali, że jest to nawyk wyniesiony z poprzednich wyborów. Nie zamierzający głosować uważają, że inni ludzie wezmą udział w wyborach z obawy przed niezadowolaniem władz (tab.10). Mówiąc z kolei o powodach uchylenia się od udziału w wyborach, eksponują oni częściej niż pozostali motywy polityczne, rzadziej zaś okoliczności obiektywne i brak zainteresowania (tab.11).

Wyniki badań wskazują, że w dalszym ciągu wybory są dla większości społeczeństwa kampanią polityczną, w której wyraża się mniej lub bardziej autentyczne poparcie dla władzy. Nie widzi się ich natomiast jako wyłaniania konkretnych ludzi. Wypowiadając się w kwestii wpływu obywateli na wybór radnego po zmianach w ordynacji, większość respondentów, nawet tych zdecydowanych uczestniczyć w wyborach, nie przewidywała jego zwiększenia się bądź nie formułowała oceny (tab.12).

Tabela 10

w procentach

Postrzegane motywy udziału w wyborach	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Przekonanie, że faktycznie będzie się decydować o tym, kto zostanie wybrany	20,7	10,6	3,5	5,3
Poczucie obywatelskiego obowiązku	45,7	28,5	11,3	10,6
Przyzwyczajenie, że jak każą, to trzeba głosować	12,1	29,0	36,4	29,3
Przekonanie, że większość będzie głosowała i należy zrobić to samo	7,5	15,9	17,3	12,2
Nadzieja, że ich udział zostanie dostrzeżony i doceniony	3,3	3,0	5,6	2,7
Obawa, że niewzięcie udziału będzie źle oceniane, że władza to sobie zapamięta	6,6	10,1	18,6	33,0

Tabela 11

w procentach

Postrzegane motywy niewzięcia udziału w wyborach	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Brak zainteresowania	68,1	60,9	55,0	39,7
Względy pozapolityczne, motywy osobiste, np. choroba, wyjazd	65,9	70,0	62,2	46,0
Nieufność spowodowana niezrealizowaniem poprzednich programów wyborczych	72,2	69,2	83,0	81,4
Przekonanie, że rady narodowe nie decydują o najważniejszych sprawach na swoim terenie	54,9	55,4	67,8	65,4
Namowa przez innych	32,3	25,5	21,3	13,2
Wrogość wobec wszelkich poczynań władz	45,4	40,9	38,7	37,0

Tabela 12

w procentach

Ocena wpływu obywateli na wybór radnego po zmianach ordynacji wyborczej	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Będą mieli większy wpływ	31,6	14,6	5,6	4,8
Nic się nie zmieni, będą mieli taki sam wpływ jak dotychczas	20,7	23,4	22,1	20,1
Tak jak dotychczas nie będą mieli wpływu	8,1	12,9	20,8	34,9
Brak oceny	39,3	48,5	51,1	40,2

2. Udział w zebraniach przedwyborczych

W ostatnim z omawianych badań (z połowy marca) próbowano ustalić zainteresowanie wstępnym etapem kampanii wyborczej - konsultacjami kandydatur na radnych. Udział w tych spotkaniach deklarowało 27% respondentów, 52,6% wykluczało go, a 20,2% nie było zdecydowanych. Częściej zamierzali w nich uczestniczyć mieszkańcy wsi i chłopi (odpowiednio 32 i 35%), ludzie w sile wieku (31% osób liczących 31-45 lat i 34% - 46-60 lat), rzadziej mieszkańcy wielkich miast (21%), młodzi (14% w wieku 18-22 lata i 23% w wieku 23-30 lat) oraz starzy (22%) i emeryci (24%). Poszczególne formy zaangażowania w system polityczny w różnym stopniu skłaniają do uczestnictwa w zebraniach przedwyborczych (członkostwo PZPR - w 60%, przynależność do organizacji społecznych i instytucji samorządowych - w 45%, związków zawodowych - w 35%, organizacji młodzieżowych - 17%). Deklarujący swój udział w porównaniu z ogółem badanych są znacznie mniej krytyczni w ocenianiu i bardziej optymistyczni w prognozowaniu sytuacji politycznej i gospodarczej (tab.13).

Tabela 13

w procentach

Diagnoza i prognoza sytuacji kraju	Deklaracje uczestnictwa w spotkaniach z kandydatami na radnych	
	wezmę udział	nie wezmę udziału
<u>Diagnoza sytuacji gospodarczej</u>		
Bardzo dobra	0,0	0,0
Dobra	0,7	0,3
Raczej dobra	3,7	1,0
Ani dobra, ani zła	18,9	13,1
Raczej zła	26,4	25,2
Zła	30,6	32,7
Bardzo zła	19,2	26,9
Brak oceny	0,5	0,8
<u>Prognoza sytuacji gospodarczej</u>		
Zdecydowana poprawa	2,5	0,5
Pewna poprawa	25,7	14,8
Stagnacja	25,4	25,5
Pewne pogorszenie	27,7	29,9
Zdecydowane pogorszenie	8,1	15,6
Brak oceny	10,6	13,6
<u>Diagnoza sytuacji politycznej</u>		
Bardzo dobra	0,7	0,6
Dobra	10,2	4,2
Raczej dobra	28,0	19,0
Ani dobra, ani zła	36,2	42,4
Raczej zła	10,4	15,7
Zła	7,9	9,3
Bardzo zła	3,0	4,0
Brak oceny	3,5	4,8
<u>Prognoza sytuacji politycznej</u>		
Zdecydowana poprawa	2,2	0,5
Pewna poprawa	27,2	12,3
Stagnacja	48,1	52,7
Pewne pogorszenie	11,1	14,8
Zdecydowane pogorszenie	1,5	5,5
Brak oceny	9,9	14,2